

УДК 811.111'253:070

Е. П. Гончаренко

Э. П. Гончаренко

E. P. Honcharenko

*Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара
Днепропетровский национальный университет имени Олеся Гончара
Oles Honchar Dnipropetrovsk National University*

**НАЙСЕРЬОЗНІШІ ПЕРЕКЛАДАЦЬКІ ПОМИЛКИ УСІХ ЧАСІВ:
СТОПІНКАМИ BBC CULTURE
THE GREATEST MISTRANSLATIONS IN HISTORY:
THROUGH THE PAGES OF BBC CULTURE
САМЫЕ СЕРЬЕЗНЫЕ ПЕРЕВОДЧЕСКИЕ ОШИБКИ ВСЕХ ВРЕМЕН:
ПО СТРАНИЦАМ BBC CULTURE**

Розглянуто найбільш серйозні перекладацькі помилки, які траплялися в історії усного перекладу. До розгляду залучено оригінальні приклади та факти, наведені каналом BBC Culture, у перекладі автора статті.

Ключові слова: усний переклад, письмовий переклад, послідовний переклад, синхронний переклад, перекладацькі навички, найсерйозніші перекладацькі помилки.

Рассмотрены самые серьёзные ошибки в истории устного перевода, которые были допущены устными переводчиками. Приведены оригинальные примеры и факты в переводе автора статьи.

Ключевые слова: устный перевод, письменный перевод, последовательный перевод, синхронный перевод, переводческие навыки, самые серьёзные переводческие ошибки.

This paper focuses on the greatest mistranslations ever in the history of interpreting. The most specific examples and facts in the author's translation are taken into consideration.

After Google Translate's latest update, BBC Culture finds history's biggest language interpreters' mistakes, including «I desire the Poles carnally», «I left the United States, never to return», «I was happy to grasp at Poland's private parts», «We will bury you», and the other the most specific examples and facts, which should avoid a future professional interpreter.

How to avoid such serious mistakes or mistranslations? Are there any recommendations, essential requirements and tips for interpreters? The author of this paper tries to answer on these questions.

Interpreting can be done in different ways, depending on situations, how much time is available, how many languages are used. Undoubtedly, practical skills of a professional interpreter must be on a very high level.

What do we mean? Interpreters must have complete mastery of their working languages, and moreover, an excellent command of their mother tongue or native language. In addition, they need an immediate grasp of their passive languages and an ability to express themselves in their native language.

In our opinion, a qualified interpreter should satisfy the following requirements:

- a good memory;
- practical skills;
- a good level of general education;
- an intuition;
- a lively and flexible intellect;
- analytic capacity;

- the ability to put themselves in the minds of the people for whom they are interpreting;
- to be able to concentrate;
- response time.

To sum up, a professional interpreter is always well-prepared, is never late (even if the conference participants are), and above all has an absolute obligation to respect professional confidentiality.

Keywords: interpreting, translating, consecutive, simultaneous interpreting, interpreter's skills, the greatest mistranslations.

Ентоні Берджес, відомий англійський письменник, вважав, що переклад – це не лише питання перекладу слів, це здатність зробити сприйнятливою цілу культуру («Translation is not a matter of words only: it is a matter of making intelligible a whole culture»). І з цим важко не погодитися. І усні, і письмові перекладачі, перед тим як розпочати роботу над перекладом, спочатку вивчають умови виникнення оригіналу – історичну та культурну ситуацію, особливості аудиторії, події та час створення тексту. Але що робити перекладачеві усному, коли загалом немає часу на консультування з довідковою літературою, адже усний перекладач працює в умовах реального часу, і від нього чекають миттєвого адекватного перекладу: інформацію отримав, проаналізував та інформацію передав, відтворюючи мовою перекладу. Відомо, що усні перекладачі працюють в умовах надзвичайного психологічного напруження, в таких умовах навіть досвідчений перекладач не застрахований від помилок, але є перекладацькі помилки, які не заслуговують на інше потрактування, аніж як професійна недбалість.

Після того як було оновлено програму Google Translate's, кореспонденти BBC Culture знаходять найбільш серйозні мовні помилки, у тому числі невдалий переклад заяви американського президента, який прозвучав, як «Я пристрасно бажаю поляків» (в оригіналі «I desire the Poles carnally») [1].

Про останнє оновлення програми Google Translate's, яке зробило її усним перекладачем у режимі реального часу, говорили як про програму, яка наближує нас до «світу, де мовного бар'єра вже не існує» [2]. Незважаючи на збої у програмі, вона є спробою зазирнути у майбутнє, в якому немає лінгвістичних непорозумінь, особливо таких, які впливатимуть на хід історії. У своїй статті пропонуємо стислий огляд, виконаний командою BBC Culture, найбільш серйозних перекладацьких помилок минулого, таких як інформація про астронома XIX століття, котрий нібито знайшов ознаки існування розумних цивілізацій на Марсі, та заява президента США про його сексуальний потяг до всього народу [1].

Про життя на Марсі.

Коли італійський астроном Джованні Вірджиніо Скіапареллі почав укладати мапу Марса в 1877 році, він ненавмисно спровокував створення в літературі такого захопливого жанру як наукова фантастика [3]. Директор астрономічної обсерваторії Брера в Мілані позначив темні та світлі ділянки на поверхні планети Марс як «моря» та «континенти», а для опису проток (англ. слово channel – протока) [4, с. 79] використав італійське слово «canali». На жаль, його колеги переклали це слово як канали (мається на увазі canal – штучний канал, створений руками людини) [4, с. 71], таким чином започатковуючи теорію щодо їх створення марсіанськими розумними істотами.

Американський астроном Персівал Лоуелл, переконаний у правдивості існування каналів, наніс сотні з них на мапу Марса в період між 1894–1895 роками. Протягом наступних двадцяти років він опублікував три ілюстровані праці про Марс, доводячи, як він вважав, що штучні споруди для водопостачання, створені

расою видатних інженерів. Теорії Лоуелла так вплинули на одного відомого письменника, що він написав роман про розумних марсіан. У «Війні планет» Герберта Уеллса, яка була видана серіями у 1897 році, йдеться про вторгнення на Землю нещадних марсіан, а сам письменник став основоположником науково-фантастичного піджанру. У романі Едгара Райса Берроуза «Принцеса Марса», опублікованого у 1911, також зображено вимираючу марсіанську цивілізацію. Автор використовував терміни Скіапареллі для опису ландшафтів планети.

Хоч водогінні штучні рови були лише породженням мовної плутанини і збудженої уяви, сьогодні астрономи погоджуються з тим, що не існує будь-яких каналів на поверхні Марса. За даними НАСА, «Мережа перехресних ліній, що вкривають поверхню Марса, була лише результатом схильності людини побачити складні структури навіть там, де їх не існує. Коли дивишся на купку невиразних, нечітких, темних плям, очі схильні поєднувати їх між собою прямими лініями» [3].

Цілком протилежне.

Джиммі Картер знав, як привернути до себе увагу аудиторії. У своєму виступі під час візиту до Польщі у 1977 році, у процесі перекладу прозвучало, нібито американський президент висловлює сексуальне бажання щодо тогочасної комуністичної країни. У будь-якому разі, це те, що відтворив його перекладач. З'ясувалося, що насправді Картер сказав, «he wanted to learn about the Polish people's 'desire for the future'» («що хотів би дізнатися, чого прагне польський народ у майбутньому») [1]. Заробивши собі місце на шпальтах історії, перекладач Джиммі Картера також переклав наступну фразу президента: «I left the United States this morning» («Я виїхав зі Сполучених Штатів сьогодні вранці», як «Я покинув Сполучені Штати, щоб ніколи не повернутися») [1]. За даними журналу Time, навіть невинне висловлювання американського президента про те, що він «was happy to be in Poland» («що він був щасливий приїхати до Польщі»), обернулося у перекладі на заяву «he was happy to grasp at Poland's private parts» («що він щасливий ухопити Польщу за інтимні місця») [5]. Не дивно, що під час урочистого обіду на державному рівні він скористався послугами іншого перекладача. Але на цьому негарзди американського президента не скінчилися. Проголошуючи тост, Картер зробив паузу, очікуючи на переклад, але у відповідь – тиша. Президент продовжив свій тост – і знову тиша. Новий перекладач, котрий не міг зрозуміти англійської мови Джиммі Картера, вирішив, що найкраща поведінка у цій ситуації – зберігати мовчання. Отже, до завершення візиту Картера, він не через свою провину став героєм багатьох польських анекдотів.

Продовжуємо копати.

Напевне, програма Google Translate's, не змогла б запобігти ще одній помилці, яка спричинила значне погіршення відносин у період Холодної війни. У 1956 році в Москві у приміщенні польського посольства відбулася зустріч Микити Хрущова із західними дипломатами. Висловлювання радянського лідера, що вже стало хрестоматійним: «We will bury you», яке було перекладено, як «Ми вас поховасмо», ніби «закарбувалося» у заголовках журнальних та газетних статей і стало поштовхом до подальшого охолодження відносин між Радянським Союзом та Заходом [1].

З огляду на контекст, слова Хрущова, скоріше, означали: «Whether you like it or not, history is on our side. We will dig you in» («Подобається вам це чи ні, але історія на нашому боці. Ми вас закопаємо») [1]. Висловлюванням «We will bury you» він стверджував, цитуючи уривок з Комуністичного Маніфесту Карла Маркса, що комунізм переживе капіталізм, бо капіталізм неминуче знищить себе

зсередини: «What the bourgeoisie therefore produces, above all, are its own grave-diggers» («Все те, що буржуазія продукує, є, насамперед, її власними гробарями») [6]. Незважаючи на те, що фраза Хрущова – не одна з ненайприємніших, яку б він міг висловити, але вона не була закликком до розвою воєнної істерії. Проте це не завадило активізації антикомуністичних настроїв і підвищило градус занепокоєння серед американського суспільства, яке жило в очікуванні ядерної атаки.

Сам Хрущов пояснив свою заяву – хоч не одразу, а лише через кілька років [7]. У 1963 році під час візиту до Югославії радянський лідер так прокоментував її у своєму виступі: «I once said ‘We will bury you’, and I got into trouble with it. Of course we will not bury you with a shovel. Your own working class will bury you» («Якось я сказав: «Ми вас закопаємо, і потрапив у халепу. Звичайно, я мав на увазі, що не ми закопуватимемо вас лопатою. Ваш робітничий клас вас закопає» [8].

Про дипломатичний імунітет.

Неправильний переклад під час переговорів часто провокує суперечки. У 1830 році американсько-французькі відносини ускладнила плутанина навколо французького слова «demander», що перекладають як «питати, запитувати», а в залежності від контексту – і «вимагати». Після того як секретар президента переклав повідомлення, надіслане у Білий дім «le gouvernement francais demande» [9], як «французький уряд вимагає», американський президент не погодився з низкою питань, які він зрозумів, як «вимоги». Але як тільки помилку було виправлено, перемовини було продовжено.

Історії відомі випадки, коли деякі можновладці використовують мовні розбіжності заради досягнення власної мети. У 1840 році між Британською Коронаю і новозеландським народом маорі було укладено угоду Вайтангі (Treaty of Waitangi), яку підписали 500 племінних вождів. Населений пункт Вайтангі (де було її підписано) уможливив виникнення назви угоди, згідно з якою, Нова Зеландія переходила під управління Великобританії. В обмін на це за маорі залишалися майнові і немайнові права, вони також отримували протегування Великобританії і передавали їй виняткові права на купівлю в них земель. Вважається, що угода Вайтангі заклала підвалини для створення держави Нова Зеландія і є одним із основних конституційних документів держави. Ця угода – короткий текст, який містить лише три статті. У тексті найважливішого історичного документа є прикрі орфографічні помилки. Переклад тексту мовою маорі також має певні розбіжності з англійським текстом. Саме ця обставина завжди викликала певні труднощі у наданні однозначних оцінок угоді та уможлилювала подвійне трактування текстів європейцями та маорі. У недбало виконаному перекладі угоди існують неоднозначні значення положень, як, наприклад, *керівництво* державою, *право власності*, *право продажу земель*, у перекладі також не враховано різницю сприйняття цих понять європейцями та маорі [10]. Отже, існування суперечливих акцентів в обох версіях – і англійській, і маорі – призвело до суперечок. Ось чому гасло «Договір – це шахрайство» [11; 12] стало провідним гаслом маорійського протестного руху.

Зазвичай до перекладацьких помилок призводить низка факторів – недостатній рівень підготовки, брак досвіду, нерозуміння контексту. Зрозуміло, що професія усного перекладача, котрий працює у край складних емоційно-психологічних умовах, висуває певні вимоги, яких повинен дотримуватися перекладач, потребує навичок та вмій, якими повинен вільно володіти фахівець. На наш погляд, є певні чинники, якими має керуватися перекладач у процесі роботи, щоб запобігти виникненню вищеозначених курйозів. Ось деякі з них:

– усний перекладач повинен відтворювати інформацію з ретельною точністю, за принципом: ані додати, ані відняти;

- знання історії, історичних дат, географії, вільне орієнтування в питаннях політичної ситуації сьогодення повинно бути безперечним;
- перекладач не повинен мовчати у процесі перекладу, головне завдання перекладача: ухопити головне, основний зміст, можливо, навіть здогадатися про що йдеться (інтуїція відіграє не останню роль у цій справі);
- перекладачеві потрібно враховувати екстралінгвістичну ситуацію, контекст, особливість аудиторії;
- переклад створюється лише від першої особи (від третьої особи перекладають допит військовополонених);
- бажано залишати в перекладі інтернаціональні слова; бути обережним з уявними (фальшивими) друзями перекладача;
- перекладач не має права спотворювати отриману інформацію, неправильно її трактувати;
- і, нарешті, професійний усний перекладач завжди добре підготовлений, ніколи не запізнюється, і, що, насамперед, є важливим – дотримується правил професійної конфіденційності.

Закінчуємо статтю у супроводі жартівливого акомпанемента.

Відомий російський перекладач Андрій Чужакін писав, порівнюючи процес перекладу із приготуванням кави: «Запам'ятайте: ваш переклад – не «думки уголос», не напівфабрикат, а готовий продукт, повністю придатний для миттєвого споживання – подібно до розчинної кави, в якій окріп є першоджерелом; розмішаний кавовий порошок – це перекладацький процес, а приємна, запашна, гаряча, свіжа кава – результат перекладу. Споживаймо і насолоджуймося!» («...like instant coffee where boiling water is the original; spilling coffee powder – interpreting process and the nice, hot sweet fresh coffee – the result of interpreting. Let it be consumed and thoroughly enjoyed!») [13, с. 98].

* Переклад наш. – Е. П. Гончаренко

Бібліографічні посилання

1. Електронний ресурс: <http://www.bbc.com/culture/story/20150202-the-greatest-mistranslations-ever>
2. Електронний ресурс: <http://www.bbc.com/news/technology-30812277>
3. Електронний ресурс: http://www.nasa.gov/audience/forstudents/postsecondary/features/F_Canali_and_First_Martians.html
4. Великий англо-український словник / упор. Зубков М. Г. – Х. : ФОЛІО, 2006.
5. Електронний ресурс: http://content.time.com/time/specials/packages/article/0,28804,1880208_1880218_1880227,00.html
6. Електронний ресурс: <http://books.google.com/books>
7. Електронний ресурс: <http://www.nationalcoldwarexhibition.org/the-cold-war/biographies/nikita-khrushchev/>
8. Електронний ресурс: <http://www.quotationspage.com/quote/33389.html>
9. Електронний ресурс: http://www.btb.termiumplus.gc.ca/tpv2guides/guides/favarf/index-fra.html?lang=fra&lettr=indx_titls&page=9P4leDVIGJc.html
10. Електронний ресурс: https://ru.wikipedia.org/wiki/Договор_Вайтанги
11. Електронний ресурс: <http://www.justice.govt.nz/tribunals/waitangi-tribunal/treaty-of-waitangi/the-meaning-of-the-treaty>
12. Електронний ресурс: http://en.wikipedia.org/wiki/M%C4%81ori_protest_movement#mediaviewer/File:The_Treaty_is_a_Fraud.jpg
13. Чужакін А. Прикладная теория устного перевода и переводческой скорописи: курс лекций / А. Чужакін. – М. : Р. Валент, 2003. – 232 с.

Надійшла до редколегії 09.10.2015